

Flemming Balvig
Lars Holmberg
Anne-Stina Sørensen

RINGSTED FORSØGET

Livsstil og forebyggelse
i lokalsamfundet

Jurist- og Økonomforbundets Forlag

I denne bog beskrives resultaterne af et storstilet og enestående projekt – Ringstedprojektet – vedrørende unges tobaksrygning, forbrug af alkohol, hashrygning, brug af andre former for narkotika, vold og anden form for kriminalitet. De unges risikoadfærd sættes i forhold til livsstil, livsbetingelser og levemåder.

Det er første gang, der er gennemført et projekt i Danmark, der belyser risikoadfærd i hele ungdomsperioden, lige fra barn til voksen (11-24 år)

Det er første gang, et så bredt spektrum af risikoadfærd og relationen mellem disse adfærdsformer belyses dybtgående

Det er første gang, at såvel kvantitative som kvalitative metoder er anvendt i den udstrækning, som tilfældet er: Over en treårig periode har ungdommen i et typisk og repræsentativt dansk lokalsamfund – Ringsted kommune – udfyldt op mod 7.000 spørgeskemaer; der er foretaget op mod 100 båndinterviews; 200 skoleelever har haft mulighed for at komme direkte til orde i skoleinterviews; der er interviewet et stort antal myndighedspersoner, dørvogtere, bartendere, skolelærere m.fl. – og der er foretaget over 700 timers deltagerobservation i natte- og gadelivet, på værtshuse og diskoteker, til private fester mv.

Projektets resultater stiller spørgsmålstegn ved effektiviteten af oplysning og kampagner, som hidtil har været de mest anvendte måder at forsøge at forebygge risikoadfærd på. *Ringstedforsøget* er et kontrolleret eksperiment, der blev gennemført som en del af projektet, og som indeholder nye og lovende perspektiver for forebyggelsesarbejdet. Omdrejningspunktet er sociale overdrivelser – det forhold, at unge søger at leve op til vildt overdrevne forestillinger om andre unges rygning, tobaksforbrug, brug af narkotika osv. Ringstedforsøget viser, at det er muligt at påvirke den slags overdrivelser, og ikke mindst, at det er muligt at mindske unges risikoadfærd.

Flemming Balvig, Lars Holmberg & Anne-Stina Sørensen

Ringstedforsøget

Livsstil og forebyggelse i lokalsamfundet

Jurist- og Økonomforbundets Forlag
2005

Denne side er købt på www.ebog.dk og er omfattet af lov om ophavsret.

Uanset evt. aftale med Copy-Dan er det ikke tilladt at kopiere eller indscanne siden til undervisningsbrug eller erhvervsmæssig brug.

Bogen er udgivet af Djøf Forlag (www.djoef-forlag.dk)

Ringstedforsøget
Livsstil og forebyggelse i lokalsamfundet
1. udgave, 1. oplag

© Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2005

Alle rettigheder forbeholdes.
Mekanisk, elektronisk, fotografisk eller anden gengivelse
af eller kopiering fra denne bog eller dele heraf er
ifølge gældende dansk lov om ophavsret ikke tilladt
uden forlagets skriftlige samtykke eller aftale med Copy-Dan.

Omslaget er tilrettelagt af Morten Højmark
Foto: Polfoto, Scanpix og forfatterne
Tryk: Holbæk Amts Bogtrykkeri
Indbinding: Damm's Forlagsbogbinderi, Randers

Printed in Denmark 2004
ISBN 87-574-1203-0
E-bog 978-87-574-9059-6

Udgivet med støtte fra
Inge og Asker Larsens Fond

Jurist- og Økonomforbundets Forlag
Lyngbyvej 17
Postboks 2702
2100 København Ø

Telefon: 39 13 55 00
Telefax: 39 13 55 55
e-mail: forlag@djoef.dk
www.djoef-forlag.dk

Indholdsfortegnelse

Forord.....	11
Kapitel 1. Mødet med provinsbyen:	
Byen og projektet.....	15
Bekymringer over ungdommen.....	19
Ringstedprojektet.....	21
Hvorfor Ringsted?	25
Projektets metoder	29
Den kvantitative dataindsamling.....	29
De skoleuddelte skemaer	30
De postomdelte skemaer	31
Alle unge	33
Statistisk signifikans	33
Den kvalitative dataindsamling.....	38
De unges alder.....	38
Karakteristika ved nattelivet	39
Deltagerobservation i festlivet	39
Andre rusmidlers skjulte tilværelse	40
Situationelle aspekter ved skoleinterviews	41
Oversigt over dataindsamlingen	42
Observationer.....	42
Interviews.....	43
Teoretisk forankring og perspektiv	46
Neo-tribalisme	46
Medicineret socialitet	50
Den performative ungdom	51
Den individualiserede moral	53
Resultater	55

Kapitel 2.	Når mørket falder på:	
	Om unge, fester og natteliv.....	65
	Nattelivets geografi	72
	‘Sutternes stamsteder’	73
	‘De belejlige steder’	73
	‘Festarenaer’	74
	Caféerne	78
	Typiske træk ved nattelivet	79
	For-festerne	79
	Køn og alder på værtshusene	80
	Typer på værtshusene.....	84
	Rygning på værtshusene	84
	Narkotika på værtshusene	86
	Hvad og hvordan drikkes der?	87
	Fem temaer i byens natteliv.....	92
	Alkoholens rolle for samværet.....	92
	At møde vennerne	95
	Spillet mellem kønnene.....	98
	Rusen som ramme om fællesskab	99
	Kontroltab	103
	Værtshusenes kontrol med rusen	106
	Unge omgang med alkohol	109
Kapitel 3.	Vi drikker med vore venner og dem som vi kender:	
	Om unges brug af alkohol	113
	De unges alkoholforbrug	114
	Sammenhæng med forældres adfærd	117
	Forældrekontrol med unges alkoholforbrug	117
	Forældre som rollemodeller	123
	Vennernes betydning	124
	Status og alkoholadfærd	127
	Risiko og skader ved alkoholbrug.....	132
	Alkoholbrug som signal til andre – og sig selv	135

Kapitel 4. Det bedste til mig og mine venner:	
Om unges brug af narkotika	139
De illegale rusmidlers udbredelse	143
Hash.....	144
Hårde stoffer.....	149
Om brug af hash	156
Ryger-kulturen	159
Om brug af hårde stoffer	162
Hvilke unge bruger narkotika.....	166
Uddannelse og arbejde	166
Venner og fritid	170
Identitet og æstetik	175
Perspektivering	180
 Kapitel 5. Røgsignaler:	
Om unges tobaksforbrug	185
Hvor mange og hvem ryger?	187
Jævnaldrende og venner	190
Voksne og familie.....	192
Røgsignaler.....	200
Sig mig om du ryger.....	212
 Kapitel 6. Alle de andre gør det!	
Unges forestillinger om hinandens brug af rusmidler	215
Sociale overdrivelser	218
Tobak.....	223
Alkohol	226
Narkotika	229
Forestillinger om de ældre.....	236
Sig mig hvem du omgås	237
Udviklingen	239
Normer og adfærd.....	240
Teori	240
Empiri.....	242

Kapitel 7. Lidt mindre af det meste:	
Udviklingen fra 2001 til 2004	249
Overblik	251
Tobak	255
Alkohol	257
Narkotika	259
Kriminalitet	261
Ændrede signaler?	268
Mulige forklaringer	269
Kapitel 8. Som ravne om natten:	
Et forsøg på at øge omsorgen for de unge og mindske kriminaliteten	271
Natteravnens virksomhed	272
Natteravnene i Ringsted	274
Natteravnens synlighed	275
Skaber Natteravnene tryghed?	278
Skaber Natteravnene mindre kriminalitet?	282
Kapitel 9. Ringstedforsøget:	
Et kontrolleret eksperiment med henblik på forebyggelse af unges risikoadfærd	287
Erfaringer med agentpåvirkning	289
Skræmmemetoder	289
Undervisning og oplysningskampagner	295
Undervisning	295
Oplysningskampagner	303
Sociale overdrivelser og normer	308
Et dansk forsøg med fokus på hashrygning	309
Et U.S.-amerikansk forsøg med fokus på alkohol	315
Et U.S.-amerikansk forsøg med fokus på tobaksrygning	320
‘The Social Norms Approach’	321
Ringstedforsøget	324
Forsøgets karakter	325
De deltagende klasser og kontrol af randomisering	326

Forsøgsdagen	330
Resultater.....	337
Sociale overdrivelser vedrørende rygning	339
Korttids- og langtidseffekter.....	341
Sociale overdrivelser på andre områder.....	344
Adfærdsændringer.....	354
Tobaksrygning	354
Alkohol	356
Hash og anden narkotika	358
Generelt om rus- og nydelsesmidler	360
Anden adfærd.....	361
Øvrige forskelle?.....	366
Differentielle effekter.....	367
Køn.....	367
Klassetrin	369
Popularitet.....	371
Sammenfattende om virkningen af Ringstedforsøget...375	
Omfang og effekt	376
Direkte og afledte effekter	377

Kapitel 10. Det må man selv bestemme:

Et forsøg på at forklare udviklingen.....	381
Lokale forklaringer.....	381
Ændrede muligheder og markeder	382
Ændret livsstil.....	386
Ændringer i adfærd	386
Ændringer i holdninger og normer.....	389
Tobak	389
Alkohol.....	390
Narkotika.....	393
Social betydning: Ændrede signaler	396
Ændringer i samfundet.....	402
Legale rus- og nydelsesmidler	402
Narkotika og kriminalitet.....	406
Sammenfatning og diskussion.....	412

Kapitel 11. Fra Ringsted og videre:	
Sammenfatning og perspektiver	419
Livsstil og rusmidler	421
Risikoadfærd	421
Alkohol	422
Hash og anden narkotika	424
Tobak	425
Risikoadfærd og kontrol	426
Udviklingen	428
Ringstedforsøgets baggrund og resultater	428
Selve forsøget	430
Forsøgets resultater	430
Hvorfor virkede Ringstedforsøget?	432
Perspektiver i Ringstedforsøget	435
Referencer	441

Forord

I denne bog beskrives hovedresultaterne af et omfattende og forgrenet projekt, 'Ringstedprojektet'. Projektet søger at kaste lys over unges brug af rus- og nydelsesmidler samt kriminalitet set i forhold til livsstil og levemåde i et lokalsamfund. En vigtig dimension i den forbindelse har været at vurdere og evaluere et eller flere centrale og mulige lokale forebyggelsestiltag.

Det er langt fra første gang, der er gennemført undersøgelser af unges forhold til rus- og nydelsesmidler i Danmark, men projektet udmærker sig ved i flere henseender at være såvel bredere som dybere i sit sigte og i sine metoder end tilsvarende tidligere undersøgelser. Det er således unikt, at hele perioden fra barn til voksen, dvs. samtlige alderstrin fra 11 til 24 år, belyses. Det er også usædvanligt, at der belyses så mange forskellige rus- og nydelsesmidler, som tilfældet er, dvs. såvel de legale som de illegale, samt begåelse af kriminalitet i én og samme undersøgelse. Dataindsamlingen har været meget omfattende. Den påbegyndtes den 1. september 2001 og afsluttedes først den 31. august 2004, og dækker således en periode på tre år.

Dybdemæssigt udmærker projektet sig ved at anvende såvel kvantitative som kvalitative metoder. I to omgange med to års mellemrum har samtlige 11-24-årige i Ringsted kommune haft mulighed for at udfylde et omfattende spørgeskema vedrørende deres brug af rus- og nydelsesmidler mv. Herudover er der gennemført et stort antal personlige interviews med unge og voksne omkring de unge og – først og fremmest – observationer i og omkring fest- og nattemiljøet (i gaderne, på værtshuse og diskoteker, til byfester osv.).

Det er Ringsted kommune, der har måttet lægge ryg til projektet, men Ringsted kommune blev oprindeligt udvalgt, fordi der var gode grunde til at antage, at situationen her ville være rimeligt repræsentativ for situationen på landsplan. De gennemførte analyser har bekræftet denne formodning.

Resultaterne af projektet har delvist været afreporteret undervejs på projektets hjemmeside, www.ringstedprojektet.dk. Der er kun begrænset overlapning mellem denne løbende afreportering og indholdet af nærværende bog. Hjemmesidens indhold supplerer således bogen på væsentlige områder.

I et så omfattende og forgrenet projekt som det gennemførte kan det være vanskeligt at finde en enkelt rød tråd, der binder det hele sammen. Foranlediget af undersøgelsesresultaterne samt ønsket om en vis sammenhæng i den afrundende afreportering, har vi valgt at følge et grundperspektiv, som man kunne kalde for 'den performative ungdom', dvs. den ungdom, der i sine valg af aktiviteter og adfærd forsøger at leve op til de forventninger, den oplever rettet mod sig fra centrale andre (venner, forældre mv.) i dens omgivelser med henblik på at opnå status, anerkendelse, accept og 'medlemskab'. Dette grundperspektiv er ikke specielt originalt, men det gør det jo ikke nødvendigvis mindre betydningsfuldt! Det er således vor opfattelse, at denne grundlæggende socialpsykologiske tese indeholder en central nøgle til forståelse af ungdommens forhold til rus- og nydelsesmidler og kriminalitet – og til hvordan en del af denne 'risikoadfærd' kan forebygges lokalt.

Bogen er opdelt i fire dele. Første del omfatter kapitel 1, hvor projektet og dets metoder samt projektets teoretiske perspektiver beskrives.

Anden del omfatter kapitlerne 2-6. Her forsøges givet en beskrivelse af 'tingenes tilstand', dvs. ungdommens forhold til risikoadfærd som brug af rus- og nydelsesmidler og begåelse af kriminalitet, denne risikoadfærds baggrund og betydning for de unge samt det geografiske og tidsmæssige rum (med særlig vægt på festmiljøet og nattelivet), den finder sted i.

I tredje del – omfattende kapitel 7-10 – forsøges udviklingen under projektperioden i de unges brug af rus- og nydelsesmidler beskrevet og forklaret. Ryges der mere eller mindre, drikkes der mere eller mindre osv. – og hvad er de mulige årsager hertil? I denne tredje del findes bogens centrale kapitel (kapitel 9), som bogen har fået navn efter, 'Ringstedforsøget'.

Fjerde del består af kapitel 11, hvor resultaterne af projektet opsummeres, diskuteres og perspektiveres.

Projektet er blevet ledet af professor, dr.jur. Flemming Balvig, mens bogens to øvrige forfattere, antropolog, ph.d. Lars Holmberg og sociolog Anne-Stina Sørensen, har været ansat som faste medarbejdere på projektet gennem hele forløbet. Selv om der har været en vis arbejdsdeling og specialisering projektets medarbejdere i mellem, er projektet at betragte som et fælles projekt. I overensstemmelse hermed er bogens kapitler skrevet i fællesskab.

Et så omfattende projekt som det foreliggende ville ikke have været muligt uden en velvillig indstilling og konkret bistand fra et meget stort antal personer og institutioner.

Først og fremmest er vi Inge og Asker Larsens Fond dybt taknemmelige. Det var denne fond, der tog initiativ til projektet, og det er denne fond, der har finansieret det fra start til slut.

Det formidlende og administrative led mellem fonden og projektet har været Det Kriminalpræventive Råd. Tak til rådets to sekretariatschefer under projektets forberedelse og afvikling, Arne Gram og Anna Karina Nickelsen. Særlig tak til Birgit Sommer, der knyttede den oprindelige forbindelse mellem fonden, Det Kriminalpræventive Råd og projektet, og som også efter sin pensionering har fulgt projektførløbet med stor interesse. Tak til Sandra Vinding, som fortsatte Birgit Sommers utaknemmelige opgaver med projektets regnskab.

Projektet er blevet styret af en referencegruppe bestående af projektets leder og repræsentanter for Inge og Asker Larsens fond (Ralf Larsen og Per Loft), Det Kriminalpræventive Råd (Anna Karina Nickelsen, Birgit Sommer, Sandra Vinding, Charlotte Vincent), Ringsted Kommune (Torben Lyster) og politiet i Ringsted (Signe Justesen). Tak for velvillighed, støtte og inspiration!

De arbejdsmæssige rammer for projektets gennemførelse har haft tre forankringspunkter. Brændpunktet har selvfølgelig været selve Ringsted kommune. Vi er Ringsted kommune taknemmelig for de rammer, de har givet os, ikke mindst i form af et permanent kontor i byen under projektets gennemførelse. En særlig tak til medlemmerne af den kontaktgruppe mellem kommunen og projektets medarbejdere, der har været etableret: Poul Borglykke, Gunnar Christiansen, Maja Konge, Rich Schless og Per Heide Sørensen.

Det andet forankringspunkt har været Forskningsafdeling III, Det Juridiske Fakultet, Københavns Universitet, hvor alle tre forfattere er tilknyttet. Især tak for værdifuld bistand til Gitte Høyer og Bo Nielsen.

Det tredje forankringspunkt har været et gammelt blått hus i Äskeryd på grænsen mellem Halland og Småland i Sverige. Den ro og fred for alle forstyrrelser, som dette sted har forsynet os med, har været af uvurderlig betydning, ikke mindst i skrivefasen.

Projektets fokus har været de 11-24-årige i Ringsted kommune i perioden fra september 2001 til september 2004. Vi er kommet til at kende en del af jer på forskellig måde og i forskellig grad, men vi er jer alle taknemmelige for jeres tålmodighed med at udfylde vore ekstremt lange spørgeskemaer, besvare spørgsmål i vore interviews og jeres velvillige indstilling over for vore nysgerrige blikke og ører og kameraer i det daglige.

Der er også grupper af voksne i kommunen, som har været af stor betydning for projektet og som vi derfor særligt vil sige tak til: Ansatte på institutioner, i forvaltning, byrådsmedlemmer mv. der har stillet op til interviews og/eller forsynet os med materiale, de skoleledelser og lærere der har været behjælpelige ved gennemførelse af spørgeskemaundersøgelserne, de ildsjæle der har taget initiativ til og deltager i 'Natteravnene', samt ikke mindst de lærere der har været med i 'Ringstedforsøget'.

Endelig finder vi anledning til at takke vore medhjælpere og studentermedarbejdere for deres entusiasme og selvstændighed i løsningen af de mangeartede opgaver: Rune Bager, Anna Bendtsen, Sofie Blinkenberg, Nina Kathrine Bryndum, Astrid B. Damsager, Simon Darø, Anne Due, Dorthe Eriksen, Malene Flanding, Katja Gravenhorst, Bonnie Hall, Vibeke Holm Hansen, Sara Kudsk-Iversen, Lisbeth Trille G. Loft, Stinna Rode-Jepsen, Christina S. Scheel, Stinne Skammelsen, Mette S. Sommer, Majken Mosegaard Svendsen, Pil Søndergaard, Gülsüm Taslıçukur, Laura Thomassen, Sebastian Tutenges, Andreas Vidførle-Pedersen og Anne-Mette Villumsen.

Med et så omfattende, kyndigt og støttende netværk omkring projektet har vi kun os selv at takke for, hvis der ikke er kommet det ud af det, som man kunne håbe på.

Äskeryd, 20. februar 2005

Flemming Balvig & Lars Holmberg & Anne-Stina Sørensen